

WSTĘP

ChRL leży na Dalekim Wschodzie i graniczy z takimi państwami jak: Afganistan, Bhutan, Indie, Kazachstan, Kirgistan, Korea Północna, Laos, Mjanma, Mongolia, Nepal, Pakistan, Rosja, Tadżykistan oraz Wietnam. Republika Chińska położona jest w większym stopniu na wyspie Tajwan, więc nie ma granic lądowych. Należą do niej również trzy wyspy: Peskadory, Mazu oraz Kinmen. Tajwan za państwo uznawany jest wyłącznie przez 14 państw, są to: Belize, Gwatemala, Haiti, Honduras, Wyspy Marshalla, Nauru, Palau, Paragwaj, St. Kitts i Nevis, Saint Lucia, Saint Vincent i Grenadyny oraz Tuvalu. Stosunki między Republiką Chińską a Chińską Republiką Ludową (ChRL) od rozpoczęcia wojny domowej między komunistami a nacjonalistami w latach 1927 – 1937 oraz 1946 - 1949 były trudne i nadal pozostają w takim stanie. W tej pracy zostały opisane stosunki, relacje oraz polityka między tymi aktorami politycznymi. Rozdziały skupione są na Chińskiej wojnie domowej w latach 1946 - 1949, wpływie modernizacji w Chińskiej Republice Ludowej dokonanej przez Denga Xiaopinga na stosunki z Tajwanem oraz stosunki Republiki Chińskiej z innymi aktorami politycznymi, takimi jak Unia Europejska, Stany Zjednoczone Ameryki Północnej czy organizacjami takimi jak np. Organizacja Narodów Zjednoczonych. Opisane zostały również stosunki ChRL z Tajwanem za czasów Xi Jinpinga. Praca ma celu odpowiedzenie na pytanie, jak ChRL podchodziła do kwestii bezpieczeństwa wokół Republiki Chińskiej i jak ona ewoluowała na przestrzeni lat? Omówione zostały także modernizacje polityczne, ekonomiczne czy społecznie u obu aktorów. Ukazane zostały także wpływy Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Unii Europejskiej czy organizacji takich jak np. Organizacja Narodów Zjednoczonych. Wy tłumaczone zostało także jakimi sposobami Republika Chińska kontaktuje się z innymi aktorami politycznymi i na czym skupia się ich współpraca. Opisany został także przebieg wojny domowej w latach 1946 – 1949, konflikty w latach 50 oraz ich przyczyny i skutki. Opisano także działania Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w wojnie domowej. Temat pracy jest ważny, ponieważ ukazuje ewolucje polityki bezpieczeństwa ChRL wobec Republiki Chińskiej od czasu wojny do czasów względnego dialogu i próby pojednania się poprzez np. zaproponowaniu programu Denga Xiaopinga, Jeden kraj, dwa systemy. Praca odpowiada na pytanie „Jak wyglądała polityka bezpieczeństwa ChRL wobec Republiki Chińskiej?” ale także „Jak wyglądały relacje między tymi aktorami politycznymi oraz z innymi aktorami?”. Skupiono się również na bezpieczeństwie Republiki Chińskiej, umowach z USA, czy sprzedaży broni na Tajwan. Postrzeganie Tajwanu na arenie międzynarodowej, jego wpływu na produkcję

mikroprocesorów na świecie. Opisano także otwarcie się na świat Chińskiej Republiki Ludowej, skutków, przyczyn oraz modernizacjach przemysłu, techniki i edukacji, rolnictwa czy obrony narodowej i wpływu na relacje z Republiką Chińską. Ukazano na licznych wykresach sytuację ekonomiczną obu aktorów na przestrzeni lat. Opisano również podobieństwa w sprzęcie wojskowym między Stanami Zjednoczonymi Ameryki Północnej oraz ChRL. Opisano również wpływ wojny między Ukrainą a Federacją Rosyjską na relacje Chińsko – Tajwańskie. Praca opiera się na dziełach takich autorów jak np.: B. Góralczyk, E. Trojnar, Ł. Gacek czy J. Polit. Skupiono się również na netografii, a dokładnie na artykułach na stronie internetowej Defence24.pl, czy pism.pl.

ROZDZIAŁ 1

CHIŃSKA WOJNA DOMOWA 1946-1949

1.1 Przyczyny powstania konfliktu wewnętrznego

Na powstanie nieuznawanego przez dużą część społeczności międzynarodowej państwa - Tajwanu, wpływ miała chińska wojna domowa odbywająca się między chińskimi komunistami a nacjonalistami z Kuomintangu. Miała ona miejsce w latach 1927-1937 oraz 1946-1949. Przerwa w wojnie była spowodowana innym konfliktem – wojną chińsko-japońską z lat 1937-1945. Tajwan okupowany był przez Japonię przez ponad 50 lat – od 1895 do 1945 roku. Japonia traktowała tę wyspę jako zaplecze do działań w regionie Azji i Pacyfiku¹. Tajwan się rozwijał, budowano nowe drogi, porty morskie oraz lotniska. *„Deklaracja przyjęta w Kairze w 1943 roku, włączona następnie do tzw. proklamacji poczdamskiej z 1945 roku, w której określono następstwa bezwarunkowej kapitulacji Japonii, doprowadziła do przywrócenia Tajwanu pod administrację chińską i wkrótce potem ogłoszenia go prowincją Chin”*². Nie było już żadnych wątpliwości co do kwestii statusu wyspy. Status ten zmienił się po ucieczce Czang Kaj-szeka w 1949 roku, ponieważ chińska władza kładła nacisk na uznanie Tajwanu za część ChRL, czyli Chińskiej Republiki Ludowej. 25 października 1945 roku ustanowiono dniem odzyskania Tajwanu. Gdy wojna z Japonią się zakończyła, chiński rząd Kuomintangu (KMT) zażądał, by wojska Japonii, które nadal przebywały na terenie wschodnich Chin, poczekały na siły Kuomintangu, co wydawało się dosyć nietypowym sposobem „rozbrajania” najeźdźcy. Rząd wydał zarządzenie, by broń japońska nie dostała się w ręce komunistów. *„Slogany mówiące, że rewolucyjno-patriotyczny zapal może zatriumfować nad materią [...], gdy padały z ust polskich romantyków czy japońskich kamikaze, były przyjmowane w wypadku chińskich komunistów z pełną powagą”*³. Działo się tak dlatego, że armia komunistów składała się w dużej mierze z prostych ludzi pochodzących ze wsi, którzy wierzyli w Mao – swojego przywódcę. Armia Kuomintangu wspierana przez Stany Zjednoczone Ameryki Północnej nie dała rady pokonać armii komunistów Mao Zedonga wspieranych przez Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich (co ciekawe, Czang Kaj Szek podpisał 14 sierpnia 1945 roku układ o przyjaźni ze Związkiem Sowieckim). Chińscy komuniści w 1946 roku posiadali około 1200

¹ E. Trojnar, *Tajwan. Dylematy rozwoju*, Kraków 2015, s. 207.

² P. Łukasiewicz, *Republika Chińska na Tajwanie – pytanie o status prawnomiędzynarodowy*, Gdańskie Studia Azji Wschodniej, Gdańsk 2016, s. 169, <https://www.ejournals.eu/GSAW/20165/Zeszyt-10-2016/art/8673> [data dostępu: 12.01.2023 r.].

³ J. Polit, *Pozornie asymetryczna wojna symetryczna. Chińska wojna domowa 1946-1949*, „Prace Historyczne”, 2016, nr 143 (4), s. 790, <https://www.ejournals.eu/Prace-Historyczne/2016/Numer-4/art/7867/>, [data dostępu: 11.01.2023 r.].

tysięcy żołnierzy i około 610 regularnych oddziałów. Z kolei Czang Kaj Szeka posiadał około 4300 tysięcy żołnierzy i około 2000 tysięcy regularnych oddziałów⁴. KMT miał również tereny, na których zamieszkiwało około 300 milionów ludzi, a komuniści mogli liczyć na wsparcie zaledwie 100 milionów ludzi. Nacjoniści mieli także dużo sprzętu wojskowego. Pomimo tych ogromnych różnic wskazujących na ich przewagę, ostatecznie przegrali. Decydujący wpływ na wygranie wojny przez KPCh miała ludność wiejska. *„Jak twierdził biograf Mao, Ross Terrill: Komuniści mieli za sobą ludność; narodowcy tylko terytoria”*⁵. Wpływ na wygranie wojny domowej oraz zdobycie władzy przez komunistów miało także dołączenie oficerów z rozwiązanych przez rząd japońskich formacji kolaboracyjnych (przede wszystkim z armii Cesarstwa Mandżukuo), którzy będąc pozbawieni środków do życia, zasiliли w znacznej części szeregi komunistów”⁶. Silne wpływy miały również USA, ponieważ aktywnie brały udział w administracji KMT, wysyłając tam sławnego dowódcę Josepha Stilwella, lecz tak jak wspomniał Jonathan Fenby: *„amerykańska polityka wobec Chin była niezwykle chaotyczna. Popierano Czanga, ale próbowano nakłonić go do współpracy z wewnętrznym wrogiem w imię jedności narodowej. Waszyngton nie mógł się zdecydować, jaki kurs obrać – generalissimusa nakłaniano do reform, a jednocześnie odwołano Stilwella”*⁷. Charakterystycznym przedstawicielem rządu amerykańskiego był Patrick Hurley, niewiedzący dużo o kraju, do którego został wysłany. Imię Mao Zedonga wymawiał: „Moose Dung”, co można przetłumaczyć jako: „Łosie łajno”, a przywódcę nacjonalistów nazywał „panem Szekiem”⁸. Patrick Hurley został odwołany 22 grudnia 1945 roku i zastąpiony przez byłego szefa sztabu armii USA generała George’a Marshalla⁹. Stilwell podczas japońskiej operacji *Ichi-gō*, po przegrywaniu wojsk KMT, nalegał na całkowite podporządkowanie sobie armii chińskiej. Nie przystał na to ani Roosevelt, ani Czang Kaj Szek. Między amerykańskim generałem a przywódcą Kuomintangu często dochodziło do nieporozumień i kłótni. Amerykanin mówił o nim: *„Jest on zmiennym, wykrętnie nierzetelnym, starym sukinsynem, który nigdy nie dotrzymuje słowa”*¹⁰. Słowa te wiele mówią na temat tego, co amerykański dowódca sądził o Czangu. Amerykański dowódca Joseph Stilwell ostatecznie został zastąpiony przez Alberta C. Wedemeyera. Marshall został wysłany przez ówczesnego prezydenta, następcę Roosevelta – Harrego S. Trumana z zadaniem założenia rządu koalicyjnego składającego się z komunistów

⁴ Ł. Gacek, *Chińskie elity polityczne w XX wieku*, Kraków 2009, s. 191.

⁵ Ibidem, s. 195.

⁶ J. Polit, op. cit., s. 792.

⁷ J. Fenby, *Czang Kaj-Szek i jego Chiny*, Wrocław 2003, s. 450.

⁸ Ibidem.

⁹ J. Polit, *Chiny*, Warszawa 2004, s. 176.

¹⁰ Ł. Gacek, op. cit., s. 173.

oraz nacjonalistów. Czang nie miał wyboru, musiał na to przystać ze względu na wsparcie finansowe oraz militarne USA¹¹. Mao kontrolował północną część Chin, koncentrując się na wsiach, a za swoją stolicę uznał miasto Yan'an. Mając układ z ZSRR oraz z USA, przywódca KMT był skłonny do zaatakowania sił Mao, choć nie znał faktycznej liczebności jego armii. W 1945 roku mąż stanu w rządzie KMT – Song Ziwen, nie dysponując wieloma atutami w czasie rozmowy w Moskwie ze Stalinem, przyjął ustępstwa, na które wcześniej przystał prezydent USA – Franklin Delano Roosevelt podczas spotkania w Jałcie. Do tych ustępstw należało m.in. udostępnienie portu w Dalianie, z kolei Port Arthur miał zostać radziecką bazą marynarki. ZSRR oraz Chiny (KMT), stały się współwłaścicielami Kolei Południowomandżurskiej i Kolei Wschodniocińskiej. Dzięki tym ustępstwom na rzecz Związku Radzieckiego, Stalin uznał suwerenność rządu Czang Kaj Sze na całym terytorium Chin oraz przykazał oddać Mandżurię Republice Chińskiej.

1.2 Eskalacja i przebieg wojny domowej

Będąc pewnym wsparcia ze strony Moskwy, przywódca KMT zaprosił do rozmów przywódcę komunistów Mao Zedonga. Mao spotkał się z Czangiem po 20 latach, byli w stosunku do siebie „sztuczni”, wymieniali wymuszone uśmiechy, a w kraju nadal dochodziło do walk między ich armiami. 18 września 1945 roku Mao ogłosił, że wojna powinna się zakończyć oraz nawoływał, by wszystkie partie połączyły się pod wodzą Czang Kaj Sze, co oczywiście nie było szczere¹². Józef Stalin nakazał wojskom radzieckim znajdującym się w Mongolii Wewnętrznej oraz Mandżurii przekazać wojskom komunistycznym broń japońską. Było to około 700 tysięcy sztuk broni palnej, 18 tysięcy karabinów maszynowych, 860 samolotów oraz 4 tysiące dział. Właśnie po wkroczeniu do Mandżurii Mao wcielił do swoich wojsk kolaborujących z Japończykami żołnierzy Mandżuko¹³. Przywódca Kuomintangu nakazał zaatakować i przejąć zajętą przez komunistów Mandżurię. Generał, który dowodził armią Du Yuming, nie napotkał zbyt wielu trudności ze strony komunistów. Początkowym problemem był transport wojsk, ponieważ Port Arthur oraz Dalian były zajęte przez Sowieców na mocy traktatu radziecko-chińskiego. Armia pod dowództwem generała Du przebyła odcinek 300 kilometrów przez niecałe 3 tygodnie.

¹¹ F. Diktotter, *Tragedia wyzwolenia. Historia rewolucji chińskiej 1945-1957*, Wołowiec 2016, s. 38.

¹² Ibidem, s. 36.

¹³ Ibidem.

„Czang pertraktował z Moskwą w nadziei, że Stalin zgodzi się przynajmniej podzielić Mandżurię. Zmuszeni wypełnić zobowiązania wobec chińskiego rządu narodowego Sowietci niechętnie ustąpili i pozwolili na przewiezienie sił Czanga samolotami do Changchunu, leżącego dalej na północ przy linii kolejowej prowadzącej z Shenyangu”¹⁴. Po tym Sowietci wycofali się z Mandżurii – ostatnie należące do nich czołgi wyjechały w kwietniu 1946 roku¹⁵. Zhou Enlai, czyli wysłannik przywódcy chińskich komunistów do spraw pokojowych, nazywany był „mistrzem pozorów”¹⁶, gdyż „dbał o bliskie kontakty z Marshallem i przedstawiał mu komunistów jako partię agrarnych reformatorów pragnących uczyć się od demokracji”¹⁷. Tymczasem komuniści wykorzystywali ludzi i manipulowali nimi. Weszli w udawane sojusze z dwiema stronami, nie byli szczerzy wobec żadnej z nich. Amerykański rząd chciał, aby „nowe Chiny”, były silnym sojusznikiem USA w Azji: „Miałyby one stanowić swego rodzaju strefę buforową powstrzymującą wzrost wpływów radzieckich i hamującą odradzanie się pozycji japońskich, źródło cennych surowców i ogromny potencjalny rynek zbytu dla amerykańskich towarów”¹⁸. Wielu amerykańskich wojskowych promowało utworzenie amerykańskiej bazy lotniczo-morskiej, po pokonaniu Japonii¹⁹. Ponadto Waszyngton próbował po walkach podczas II wojny światowej szukać nowych sojuszników, wspierać państwa po wojnie, jak również tworzyć warunki do ich rozwoju. Obecność Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej w Chinach można zaliczyć do nieudanych rozwiązań. Po proklamacji Chińskiej Republiki Ludowej 1 października 1949 roku, 5 października rząd w Waszyngtonie wydał Białą Księgę, w której opisał swoją politykę w Państwie Środka oraz wskazał, że wynik wojny nie był zależny od polityki Białego Domu²⁰. Chiny zachowały polityczną doktrynę – komunizm. Przez pewien okres czasu miała bliskie stosunki ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich. Zostały one jednak popsute w latach 60. XX wieku, gdyż doszło m.in. do konfliktu nad Ussuri w 1969 roku. Jednak do dziś mają dość dobre relacje z Federacją Rosyjską. Wkład w wojnę domową w Chinach przez ZSRR był duży, np. wielu chińskich żołnierzy zostało przeszkolonych właśnie w ZSRR, otwierano także szkoły wojskowe dla komunistów chińskich – lotniczą, saperką czy artylerii²¹. Sowietci po opuszczeniu Mandżurii pozostawili po sobie, oprócz zniszczonych budynków czy nędzy, fabryki wojskowe, które dzięki miejscowym

¹⁴ Ibidem, s. 37.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem, s. 38.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ A. Halimarski, *Spór o Tajwan*, Warszawa 1986, s. 48.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ł. Gacek, E. Trojnar, *Pokojowe negocjacje czy twarda gra*, s. 46.

²¹ F. Dikotter, op. cit., s. 39.

robotnikom zostały uruchomione i produkowały naboje²². W ramach podziękowań za pośrednią i bezpośrednią pomoc, komuniści wysłali im w 1947 roku ponad milion ton zbóż²³. Patrząc na drugą stronę konfliktu, należy stwierdzić, że nie było już tak dobrze, ponieważ we wrześniu 1946 roku USA wprowadziło embargo na dostawy broni. Wprowadził je prezydent USA – Harry Truman. Trwało ono do lipca 1947 roku, kiedy to KMT mogło wreszcie zakupić amunicję dla piechoty²⁴. Kuomintang zajął prawie wszystkie duże miasta Mandżurii (bez Harbinu) i zniszczył wiele baz komunistów. Stało się to między czerwcem 1946 roku a lipcem 1947 roku, z kolei 9 marca podbito stolicę komunistów – Yan'an²⁵.

„Uciekający z miasta Mao Zedong omal nie zginął, kiedy samoloty nacjonalistów zaatakowały kolumnę ewakuacyjną – pociski przebiły dach jego jeepa. Czang, przekonany, że wynik wojny został już przesądzony, zarządził w listopadzie 1947 roku przeprowadzenie wyborów do parlamentu, który 19 kwietnia następnego roku wybrał go prezydentem Chin”²⁶. Rząd nacjonalistów wysyłał swoje najlepsze oddziały, które walczyły np. przeciwko japońskiej armii w Birmie. Przeszkodziła im jednak ogromna różnica w klimacie – klimat w Mandżurii był mroźny, przez co armia KMT miała problemy między innymi z logistyką²⁷. Sytuacja wydaje się podobna do ataku III Rzeszy na ZSRR pod kryptonimem Barbarossa w 1941 roku. W 1941 i 1947 roku najeźdźcy ponieśli porażkę. Oprócz złych warunków pogodowych panujących wtedy w Mandżurii, jej przyczyną była taktyka sił nacjonalistów. Komuniści pod dowództwem Lin Biao przecięli linie komunikacyjne sił KMT, przez co siły te zostały wepchnięte do miejsca, gdzie panowały mrozy. Ponadto zostały otoczone przez nie siły komunistów, a dostawy wstrzymano²⁸. Od 1947 roku szala zwycięstw przeszła na stronę Mao Zedonga. Siły komunistyczne przejęły większość Mandżurii, a kolejno ruszyły na podbój środkowych Chin – już jako Chińska Armia Ludowo-Wyzwoleńcza (ChALW), której nazwa funkcjonuje do dziś.

Zwycięstwo nad armią KMT przyniosła nie tylko duża liczba żołnierzy i broń otrzymana od ZSRR, lecz także, a nawet przede wszystkim, informacje, które posiadał Mao. *„Odwetowe ciosy trafiły w próżnię, dzięki agenturze [...], która przeniknęła do ścisłego kierownictwa KMT, partia Mao [...] знаła wszelkie plany nacjonalistów”²⁹.* Gdy dokładnie zna się plany przeciwnika, sprawa wygranej jest tylko kwestią chęci, których komunistom nie

²² Ibidem.

²³ Ibidem.

²⁴ Ibidem.

²⁵ J. Polit, *Chiny*, s. 178.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Ibidem, s. 181.

²⁸ Ibidem.

²⁹ J. Polit, *Chiny*, s. 182.

brakowało. Przykładem takiej przewagi jest zwycięstwo „ChALW pod wodzą Chen Yi pod Menglianggu w Shadongu (14-16 maja 1947 roku)”³⁰. Liczne przegrane Czang Kaj Szeka oraz szalejąca hiperinflacja to główne czynniki, które powodowały coraz większe niepokoje społeczeństwa i niechęć obywateli do Kuomintangu. Przeczuwano porażkę nacjonalistów. W związku z tym dużo osób przeszło wówczas na stronę komunistów, co oczywiście nie podobało się nacjonalistom.

Tabela 1. Decydujące kampanie komunistów

Miejsce	Data
Jingzhou	15 października 1948 roku
Changchun	20 października 1948 roku
Shenyang	1 listopada 1948 roku

Zródło: Opracowanie własne na podstawie Ł. Gacek, op. cit., s. 197.

Mao Zedong stworzył deklarację Chińskiej Armii Ludowo-Wyzwoleńczej, którą wydało naczelne dowództwo ChALW 10 października 1947 roku. Opisał w niej zasady walki z siłami KMT, wzywał do obalenia Czang Kaj Szeka oraz apelował do rządu USA, by wycofał obce wojska z terytorium Chin³¹. Liczba żołnierzy w ChALW była naprawdę duża – 2,5 miliona żołnierzy. Ponadto oprócz żołnierzy KPCh, w szeregach posiadała jeszcze innych obywateli – około pół miliona. Dało to łącznie 3 miliony ludzi (stan na połowę 1948 roku)³².

1.3 Zakończenie wojny i dalsze jej konsekwencje dla bezpieczeństwa wewnętrznego i zewnętrznego

Od połowy 1948 roku, wojna przeszła w decydującą fazę zwycięstwa komunistów nad rządem nacjonalistów. Już w styczniu 1947 roku rząd USA odwołał Marshalla i nakazał mu powrócić do Ameryki, gdzie otrzymał stanowisko sekretarza stanu³³. Stwierdził on, że „wzajemne podejrzania pomiędzy KMT i KPCh stanowiły największą przeszkodę na drodze do

³⁰ Ibidem.

³¹ Ł. Gacek, op. cit., s. 195.

³² Ibidem, s. 196.

³³ Ibidem, s. 193.

*pokoju*³⁴. Armia Komunistów przedostawała się coraz bardziej w głąb kraju, podbijając kolejne miasta. Jednym z najważniejszych miast, które zostało odbite z rąk rządu KMT, było miasto Yan'an – symbol chińskiego komunizmu. Zdobycie tego miasta-symbolu tym bardziej pomogło zjednoczyć armię, która w większości składała się z mieszkańców wsi. Armia Kuomintangu była podzielona, często dochodziło także do dezercji, a nawet przejścia na stronę przeciwnika. 1 listopada 1948 roku wybory w USA ponownie wygrał Harry Truman, co oznaczało kontynuację prowadzenia polityki wobec Chin. Wybory przegrał Thomas E. Dewey, który opowiadał się za interwencją zbrojną w Chinach³⁵. Gdyby faktycznie doszło do interwencji zbrojnej w Chinach przez Amerykanów, sytuacja mogłaby się diametralnie zmienić. Możliwe, że nie byłoby ówczesnego sporu między Tajwanem a Chińską Republiką Ludową. Mogłoby nawet nie dojść do powstania ChRL, co byłoby jednoznaczne z brakiem sporu na linii USA-ChRL. 1 listopada padł Mukden, w bitwie wzięło udział „około 600 tysięcy żołnierzy Armii Polowej Niziny Centralnej i Armii Polowej Chin Środkowych, nadzorowanych przez specjalny Komitet Frontowy KPCh. Na jego czele stał Deng Xiaoping”³⁶ – bardzo ważna postać, która została później inicjatorem zmian gospodarczych i politycznych w komunistycznych Chinach pozwalających otworzyć się na świat. W Wigilię Bożego Narodzenia, 24 grudnia, zdobyto Kałgan. Kolejnym miastem, które zostało opanowane, był Tianjin – poddało się ono 14 stycznia kolejnego roku. 31 stycznia przejęto Beiping – miasto poddane bez walk przez generała Fu Zuoyi³⁷. 8 stycznia 1949 po fali przegranych bitew na froncie Czang Kaj Szek wystosował notę do stałych członków Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych z prośbą o mediację, lecz nikt się na to nie zgodził.

21 stycznia Czang Kaj Szek, dostrzegając nadchodzącą klęskę, przekazał prezydenturę Li Zongrenowi, który próbował jeszcze uratować swoje rządy³⁸. „Zaproponował komunistom negocjacje, znosząc jednocześnie stan wyjątkowy, zwalniając więźniów politycznych i rozwiązując tajną policję. Druga strona jednak już wcześniej zażądała bezwarunkowej kapitulacji i wydania zbrodniarzy wojennych, z Czangiem (pierwszy na liście) i jego żoną – Song Meiling włącznie”³⁹. Komuniści nie chcieli rozejmu, liczyło się dla nich wyłącznie objęcie pełnej władzy w kraju. 23 kwietnia upadł Nankin – stolica Kuomintangu. Rząd przeniósł się do Kantonu, a później dosyć symbolicznie – do Chongqingu. ChALW zdobyło

³⁴ Ibidem, s. 192.

³⁵ Ibidem, s. 197.

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem, s. 198.

³⁸ J. Polit, *Chiny*, s. 185.

³⁹ Ibidem.

Szanghaj 27 maja. Porażka nacjonalistów była już potwierdzona, nie było żadnej nadziei na wygranie wojny. Jedyne, co mogli zrobić, to chronić swoje życie i dorobek. Dzięki deklaracji z Kairu z 1943 roku Tajwan został odebrany Japonii i przydzielony do Chin, ale tych nacjonalistycznych, dlatego Czang uciekł właśnie tam. Część wojsk Kuomintangu uciekło do Wietnamu i Birmy. Przeniósł on siły morskie liczące 26 okrętów, 300 tysięcy wojsk lądowych. Razem z nim przeniosło się około 2 milionów uchodźców⁴⁰. Pod presją kół republikańskich oraz wielu kontrowersji związanych z wojną domową, amerykańska administracja ówczesnego prezydenta Trumana wydała 5 sierpnia 1949 roku dekret *United States Relations with China (with special reference to the period 1944-1949)*, w którym opisała swoją politykę wobec Chin oraz komentowała wyniki wojen – było to w pewien sposób usprawiedliwienie porażki. Biała księga posiadała część o tytule „List przewodni autorstwa Deana Achesona”⁴¹. Stwierdził on w tym liście, że za porażkę w Państwie Środka odpowiedzialny jest Kuomintang, a także wyeksponował, że USA silnie wspierało militarnie i ekonomicznie KMT⁴². Podkreślił również, iż USA za nadrzędną zasadę uważało nieingerowanie bezpośrednio w to, co działo się w Chinach⁴³. W Beijing, czyli w Pekinie, 21 września 1949 roku odbyło się zebranie konferencji konsultatywnej, na której ustalono statut rządu ludowego ChRL i ustanowiono nowy rząd⁴⁴.

Zdjęcie 1. Mao Zedong proklamuje Chińską Republikę Ludową 1 października 1949 roku

Źródło: <https://historia.org.pl/2019/09/26/historia-nawiazania-stosunkow-dyplomatycznych-pomiedzy-polska-a-chinska-republika-ludowa/> [data dostępu: 10.03.2023 r.].

⁴⁰ Ł. Gacek, op. cit., s. 201.

⁴¹ Ibidem, s. 200.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ Ibidem, s. 201.

1 października 1949 roku Mao Zedong na Placu Tiananmen (Plac Niebiańskiego Spokoju) proklamował utworzenie Chińskiej Republiki Ludowej. W uroczystości tej brało udział około 300 tysięcy osób⁴⁵. „Wspominał wojny opiumowe, mówił, że naród chiński nie będzie więcej znieważany. Nieco wcześniej jego armia ostrzelała i zmusiła do ucieczki brytyjskie fregaty na Yangzi. Czang Kaj Szek uciekł na Tajwan, lecz cały czas twierdził, iż nie potrwa to długo, stwierdził tak: Będziemy tu trzy miesiące [...]. Chiang do końca życia wierzył, że powrót na kontynent jest możliwy”⁴⁶.

Komuniści wygrali wojnę domową, zmuszając Czang Kaj Szeka i jego poddanych do ucieczki na Tajwan. Niektórzy z armii KMT walczyli jeszcze w latach 50. XX wieku. Jednym z problemów były pożyczki, które zaciągnął Czang Kaj Szek od Stanów Zjednoczonych Ameryki. Rząd ChRL stwierdził, że nie respektuje obietnic, które miał zapewnić rząd KMT oraz że nie będzie wypłacał pieniędzy za spłatę pożyczek zaciągniętych za czasów rządów Czang Kaj Szeka⁴⁷. Sytuacja po wojnie domowej była trudna dla Kuomintangu, ponieważ Tajwan znajduje się blisko kontynentu, co groziło szybkim atakiem ze strony komunistów. I tak też się stało – jeszcze w październiku, w tym samym miesiącu, w którym Mao proklamował ChRL, armia Zedonga zaatakowała wyspy kontrolowane przez KMT – Matsu i Quemoy – ataki te zostały jednak odparte⁴⁸. Atak, który się udał, miał miejsce w kwietniu 1950 roku. Był to atak na wyspę Hainan. Pod kierownictwem Lin Biao wyspę tę zaatakowała IV armia Polowa⁴⁹. Komuniści, którzy dążyli do przejęcia pełni władzy w obszarze Chin, w tym także Peksadorów oraz Tajwanu, zaczęli bardzo intensywnie przygotowywać się do ataku na wyspy. Jednak sprawy nie potoczyły się po ich myśli i sprawę Tajwanu musieli przełożyć na inny termin. Powodem niezaatakowania Tajwanu był wybuch wojny na Półwyspie Koreańskim⁵⁰. Sytuacja i status Tajwanu zmieniły się dość istotnie. USA, działając także w ramach ONZ, wysłało do Cieśniny Tajwańskiej swoją flotę morską, a dokładnie VII flotę, której zadaniem była ochrona Formozy, czyli Tajwanu. Zarząd Trumana zdecydował, by Formozę włączyć do amerykańskiego systemu baz wojskowych⁵¹. Sytuacja diametralnie się zmieniła, co oczywiście nie spodobało się ChRL. „Wojna na Półwyspie Koreańskim dla Tajwanu wiązała się także ze

⁴⁵ W. Duch, *Historia nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a Chińską Republiką Ludową*, <https://historia.org.pl/2019/09/26/historia-nawiazania-stosunkow-dyplomatycznych-pomiedzy-polska-a-chinska-republika-ludowa/> [data dostępu: 01.02.2023 r.].

⁴⁶ Ł. Gacek, op. cit., s. 201.

⁴⁷ Ibidem, s. 202.

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ E. Trojnar, op. cit., s. 209.

wznowieniem amerykańskiego programu pomocowego. W styczniu 1951 roku na wyspę dotarły sprzęt i wyposażenie wojskowe o wartości 29 miliona dolarów. Jednocześnie Departament Obrony wyasygnował ponad 71 milionów USD na rzecz Tajwanu⁵². Stworzono również MAAG, czyli Military Assistance Advisory Group. Zadaniem tej grupy była pomoc i doradztwo w procesie reorganizacji sił zbrojnych Republiki Chińskiej⁵³. Stany Zjednoczone działały w ramach tzw. powstrzymywania komunizmu, ponieważ Chiny zaczęto identyfikować tak jak ZSRR. Dlatego właśnie USA zaczęło podpisywać sojusze z krajami położonymi wokół Chin, np. traktat pokojowy z Japonią w 1951 roku, traktaty o wzajemnej obronie z Filipinami w tym samym roku, z Koreą Południową w 1954 roku, z Tajlandią w 1962 roku czy pakt ANZUS, czyli Pakt Bezpieczeństwa Pacyfiku, do którego należą Australia, Nowa Zelandia i USA⁵⁴. Dostrzegalna była w tym czasie obawa Białego Domu przed Chinami. Obawa ta poprzez ostrzał i rywalizacja tych krajów jest widoczna do dziś. We wrześniu 1954 roku doszło do ataku na tajwańską wyspę Kinmen, 4 lata później ostrzał znów miał miejsce⁵⁵.

Niezwyczajnie ważnym dokumentem jest *traktat o wspólnej obronie* podpisany przez USA i Tajwan 2 grudnia 1954 roku⁵⁶. Co oczywiste, Chińskiej Republice Ludowej się to nie spodobało, a zwłaszcza fragment, traktujący o tym, że USA może rozlokować lotnictwo, marynarkę, czy siły naziemne oraz ma obowiązek obrony Formozy i Pescadorów przed atakiem zbrojnym⁵⁷. Władze amerykańskie nadal uważały, że jedynym legalnym przedstawicielem Chin były władze Czang Kaj Szeka⁵⁸. Dlatego też cały czas wspierały go, robiły to nierzadko w sposób kontrowersyjny, np. poprzez zezwolenie lotów rozpoznawczych nad ChRL⁵⁹. Była to odważna decyzja, pokazująca nieuznawanie rządu ChRL i silne angażowanie się w pomoc KMT, celem której było, aby wrócili na kontynent. Poprzez to Chińska Republika Ludowa nie walczyła już przeciwko Kuomintangowi, a de facto przeciwko USA. Różnicę w działaniach widać także w wysłaniu do Tajpej generała Douglasa McArthur. „*Jego zdaniem należało podjąć zmasowane ataki na obiekty wojskowe na kontynencie, jeśli będą one nadal intensywnie rozbudowywane, oraz bardziej stanowcze działania wobec ChRL w oparciu o siły nacjonalistów na Tajwanie*”⁶⁰. Silną współpracę między Tajpej a Waszyngtonem widać do dziś.

⁵² Ibidem, s. 210.

⁵³ Ibidem.

⁵⁴ Ł. Gacek, E. Trojnar, op. cit., s. 47.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ A. Halimarski, op. cit., s. 63.

⁵⁹ Ibidem.

⁶⁰ Ibidem.

ROZDZIAŁ 2

OKRES PO ŚMIERCI MAO ZEDONGA

2.1 Zmiany we władzy w Chińskiej Republice Ludowej oraz w Republice Chińskiej, próba pojednania

Mao Zedong zmarł 9 września 1976 roku. Tego dnia zakończyła się zapoczątkowana przez niego rewolucja kulturalna i pewna era, która miała na celu zlikwidowanie politycznych przeciwników Mao oraz wprowadzenie jego własnej doktryny – maoizmu. Komunistyczny przywódca oficjalnie zakończył rewolucję w 1969 roku, lecz uważa się, że w rzeczywistości skończyła się ona wraz z aresztowaniem tzw. bandy czworga, właśnie w 1976 roku. Banda czworga była to grupa skrajnie lewicowych działaczy Komunistycznej Partii Chin, w skład której wchodził: Jiang Qing, Zhang Chunqiao, Wang Hongwen i Yao Wenyuan. Po śmierci Zedonga próbowali oni objąć władzę w kraju, lecz im się to nie udało. W 1976 roku przewodniczącym Komunistycznej Partii Chin został Hua Guofeng, który głosił te same postulaty co zmarły Mao. Jego rządy można uznać za przedłużenie rządów poprzednika⁶¹. *„Niepewny Hua usiłował schować się w cieniu Mao, balsamując nieboszczyka na wzór sowiecki i rozpoczynając budowę potężnego mauzoleum (wbrew wcześniejszym decyzjom partii i zmarłego), wydając z szumem piąty jego dzieł i ogłaszając, najpierw w prasie, a potem na konferencji roboczej KC w marcu 1977 roku, że należy przestrzegać polityki i instrukcji Wielkiego Sternika, jakiegokolwiek by one były (tzw. koncepcja „dwóch aksjomatów”)*”⁶². Widać było, jak postać Mao Zedonga wpłynęła na nowego przywódcę. W tej sytuacji przywrócono wszystkie stanowiska Dengowi Xiaopingowi, które zabrano mu podczas rewolucji kulturalnej. Wraz z powrotem Denga na poprzednie stanowiska pojawiały się istotne zmiany u władzy. W 1978 roku zaczęto rozmontowywać maoistyczny system władzy⁶³. W grudniu 1978 roku odbyły się obrady plenarne i wtedy Deng Xiaoping został przywódcą Komunistycznej Partii Chin. Podczas tych obrad przyjęto *„program tzw. czterech modernizacji (w przemyśle, w rolnictwie, w obszarze obrony narodowej oraz w obszarze nauki i techniki), postanowiono też otworzyć kraj na kontakty z zagranicą”*⁶⁴. W Państwie Środka doszło do bardzo poważnych zmian. Oprócz wprowadzania reform gospodarczych i politycznych zmieniono podejście do kwestii tajwańskiej, ze zbrojnego „wyzwolenia” na pokojowe zjednoczenie⁶⁵. Chiny poświęciły czas, by wzrosnąć politycznie na arenie międzynarodowej, a sprawa Tajwanu została na chwilę odsunięta na dalszy plan. Za sukces polityczny można uznać m.in. nawiązanie w 1979 roku stosunków dyplomatycznych z USA, a wcześniej wejście w 1971 roku ChRL do Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych w miejsce Republiki Chińskiej oraz wizytę ówczesnego prezydenta USA –

⁶¹ Ł. Gacek, op. cit., s. 251.

⁶² J. Polit, *Chiny*, s. 271.

⁶³ Ł. Gacek, op. cit., s. 254.

⁶⁴ T. Jurczyk, *Polityka Chińskiej Republiki Ludowej ery Deng Xiaopinga wobec Tajwanu*, <https://doi.org/10.18778/7525-337-517> [data dostępu: 19.04.2023 r.], s. 231.

⁶⁵ Ibidem, s. 227.

Richarda Nixona⁶⁶. Zmieniono politykę „wyzwolenia” Tajwanu, ponieważ KPCh nie posiadała odpowiedniej liczby żołnierzy by zaatakować, poza tym mogłoby to negatywnie wpłynąć na stosunki z USA⁶⁷. 30 września 1981 roku Ye Jianying – przewodniczący Stałego Komitetu Ogólnochińskiego Zgromadzenia Przedstawicieli Ludowych wygłosił przemówienie, w którym określił punkty potencjalnego zjednoczenia z Tajwanem.

⁶⁶ Ibidem, s. 231.

⁶⁷ Ibidem, s. 231.